

інформації. Політика широкої міжпартійної співпраці носила тимчасовий характер і закінчилася з прийняттям конституції.

Можливий і третій тип пактів – пакти лівих і правочентристських сил, що припускають створення парламентської більшості і коаліційного уряду. Одним з найбільш вдалих прикладів такого роду може бути коаліція соціалістів і правочентристських демократичних сил, що склалася після виборів 1994 р. в Угорщині. Цей альянс істотно пом'якшив ідеологічний розкол, що існував в угорському суспільстві, і сприяв проведенню прагматичної і зваженої коаліційної політики⁵.

Політичне врегулювання конфлікту повинно закінчуватися підготовкою та підписанням документів, що мають правову силу. Необхідно також підкреслити, що не існує єдиного, універсального засобу врегулювання конфлікту. Отже, конфлікти дуже складне явище, а тому потребують комплексного підходу до мирного вирішення їх⁶.

1. *Соціологія*. Курс лекцій / за ред. В.М. Пічі. – К.: Заповіт, 1996. – 340 с. 2. *Чижова О.М.* Конфлікт і консенсус: методичні матеріали до вивчення курсів політології і соціології / Чижова О.М. – К., 2001 – 34 с. 3. *Арон Р.* Этапы развития социалистической мысли / Арон Р. / общ. ред. и предисл. П.С. Гуревича. – М.: Изд.группа «Прогресс». – «Политика», 1992. – 608 с. 4. *Дегтярев А.А.* Основы политической теории: учебн. пособие / Дегтярев А.А. – М.: Высшая школа, 1998. – 239 с. 5. *Глухова А.В.* Компромис і консенсус як методи регулювання і вирішення політичних конфліктів / А.В. Глухова // Держава і право. – 1993. – № 6. – С. 24-36. 6. *Фишер Р.* Путь к согласию или переговоры без поражения / Р. Фишер, У. Юри. – М.: Наука, 1990. – 424 с.

УДК 323.1

Г. Ю. РОДИК

СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВНА ФОРМА ПОНЯТТЯ «МЕНЕДЖМЕНТ ЕТНОПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ»

Аналізується феномен менеджменту етнополітичного конфлікту, зокрема визначено зміст даного поняття та його структурне наповнення. Визначено основні стратегії та механізми, притаманні сучасним системам етнополітичного конфліктного менеджменту на різних етапах конфліктної взаємодії.

Ключові слова: етнополітичний конфлікт, менеджмент, мирозаключення, миропідтримання, миробудівництво.

Родык Г.Ю. Структурно-содержательная форма понятия «менеджмент этнополитического конфликта»

Анализируется феномен менеджмента этнополитического конфликта, в частности определено содержание данного понятия и его структурное наполнение. Выделены основные стратегии и механизмы присущи современным системам этнополитического конфликтного менеджмента на различных этапах конфликтного взаимодействия.

Ключевые слова: этнополитический конфликт, менеджмент, мирозаключение, мироподдержка, миростроительство.

Rodyk Gabriella. Structural-contextual form of the concept “management of ethnopolitical conflict”

© РОДИК Габрієлла Юрїївна – асистент кафедри міжнародної інформації Національного університету «Львівська політехніка»

The article examines the phenomenon of ethno-political conflict management, particularly the content of this concept and its structural core were defined. The paper also highlights the main strategies and mechanisms that are integral to the modern system of ethno-political conflict management on different stages of conflict interaction.

Key words: *ethno-political conflict, management, peace-making, peace-keeping, peace-building.*

Будь-який конфлікт чи загострення взаємин, а особливо в етнополітичній царині, вимагає чітких стратегій і добре продуманих механізмів попередження, управління та врегулювання, що, в широкому розумінні, охоплює система менеджменту етнополітичного конфлікту. Менеджмент, або управління етнополітичним конфліктом є комплексним поняттям, яке включає не лише механізми безпосереднього впливу на конфлікт з метою трансформації ворожих дій суб'єктів, але й ґрунтується на розумінні і усвідомленні джерел, причин та передумов його виникнення. Забезпечення ефективності і результативності управлінських дій спрямованих на ліквідацію етнополітичного конфлікту значною мірою залежить від чіткого розуміння багатогранності та варіативності стратегій і механізмів, які охоплює система менеджменту етнополітичного конфлікту.

В контексті розгляду етнополітичного конфлікту питанням етноконфліктного менеджменту частково присвячено праці таких вітчизняних етнополітологів, як: В. Євтух, В. Котигоренко, А. Кіссе, О. Майборода, Ю. Римаренко, Л. Шкляр. Ґрунтовний аналіз процесів управління етнополітичним конфліктом здійснив російський вчений А. Аклаєв. Питанням природи етнічного конфлікту та шляхів його попередження присвячено праці В. Тішкова. В статті також використано праці західних науковців Я. Берковіча та М. Морінг, де частково висвітлено питання стратегій та механізмів менеджменту етнополітичного конфлікту.

Варто зауважити, що чільне місце в етнополітичній конфліктології належить питанням етнополітичного конфліктного менеджменту, проте дослідження даного феномену характеризується певною несистемністю та нечіткістю понять.

Варто розпочати з того, що існує значна кількість підходів до розуміння поняття «менеджмент конфлікту». Так, професор кентенберійського університету Я. Берковіч розуміє дане явище як процес, спрямований на нівелювання деструктивних сторін конфлікту і реалізацію їх конструктивного потенціалу¹. Загалом західна наука більш схильна досліджувати саме процеси управління конфліктами, а не безпосереднє їх врегулювання, де поняття управління конфліктом спрямоване не на ліквідацію, а «контроль», «регуляцію», «вирішення» конфлікту². Й. Гальтунг визначив управління конфліктами як «вміння підтримувати взаємини нижче рівня, на якому можлива загроза для системи в цілому»³. Найбільш повним є підхід, що управління конфліктом полягає у намаганні зменшити, обмежити чи усунути рівень, межі чи інтенсивність конфліктного протистояння і в основному зводиться до побудови механізму, який би сприяв контролю подальшого розгортання протистояння чи прояву ворожості в майбутньому⁴. С. Вольфф відзначає, що управління – це стратегія, яку вибирають лише у випадках неможливості врегулювання конфлікту або у разі небажання однієї зі сторін активно сприймати необхідність завершення протистояння⁵. А оскільки етнополітичний конфлікт переважно є ірраціональним, тривалим у часі і здатним зберігати напруженість взаємин навіть за відсутності явних ворожих дій, тому доречно в даному контексті використовувати саме механізми управління.

Слід наголосити, що поняття «управління» та «врегулювання» не є близькими. Так, російський етноконфліктолог А. Аклаєв слушно зазначає, що термін

«врегулювання» включає як управління, так і попередження (превенцію) його деструктивних наслідків, це «діяльність по встановленню нормативних основ і подальшої інституціоналізації процедур і практик регуляції повторюваних політичних конфліктів між етнічними групами і державою в рамках поліетнічної політичної системи». А управління конфліктом – це діяльність спрямована на прийняття конкретних рішень в конкретному протистоянні з метою мирної деескалації⁶.

Вітчизняний політолог Є.Тихомирова вважає, що врегулювання передбачає «зняття гостроти протиборства сторін з метою запобігання негативних наслідків конфліктів, проте глибинні причини конфлікту зберігаються»⁷. А. Кіссе послуговується ще поняттям «регулювання конфлікту», яке на нашу думку є близьким до управління. За його твердженням, регулювання відбувається на макрополітичному рівні і включає діяльність всієї політичної системи, її інститутів щодо запобігання, попередження та ліквідацію протистоянь⁸. Звідси можна прослідкувати наявність певної розмитості понять, щодо управління, регулювання, врегулювання і вирішення конфлікту.

Відтак, можна узагальнити, що управління – це пошук балансу суперечливих інтересів, приведення їх до компромісу, тобто це механізми, спрямовані на ліквідацію ворожості і нівелювання гостроти протиріч. Таким чином, врегулювання конфлікту відбувається внаслідок ефективного управління (менеджменту) ситуацією і передбачає зняття гостроти протистояння та демонстрації відкритої ворожості, а викорінення усіх причин конфлікту, що в сфері етнополітичних конфліктів є важко досяжним явищем, охоплюють поняття «вирішення» та «розв'язання». Саме з поняттями «вирішення» та «розв'язання» пов'язаний період постконфліктного існування етнічних спільнот. Вирішення конфлікту передбачає ненасильну трансформацію принципів співжиття суспільних груп, які вели протистояння, з метою викорінення глибинних першопричин конфлікту. Мається на увазі, що поняття «вирішення конфлікту» є ширшим ніж його завершення і просто мирне врегулювання. Вирішення конфлікту є процесом завершення конфліктної взаємодії пов'язаної з насиллям і ненавистю, що передбачає розвиток довіри і співпраці⁹. Розв'язання конфлікту, на відміну від його вирішення, передбачає повне виключення предмету суперечки. Як слушно зазначає І. Станкевич, деструктивні наслідки конфлікту супроводжуються технологією врегулювання, натомість конструктивні – розв'язання¹⁰. Саме запобігання повторному спалаху ворожості й робота над ліквідацією глибинних причин конфлікту виступають основними пріоритетами постконфліктного співіснування. Власне тому, важливо пам'ятати, що відсутність відкритого протистояння не означає, що механізми менеджменту вже недоречні, вони зберігають свою актуальність ще досить довгий час на постконфліктному етапі.

Тут варто зробити певне уточнення, щодо ефективності системи менеджменту конфлікту в цілому, про що свідчать такі фактори, як: використані ресурси, своєчасність управлінських заходів та ціна конфліктного менеджменту, адже ціна регулювання може бути такою великою, що нівелюється досягнутий в ході управління конфліктом результат. Успішність менеджменту визначається принаймні частковим виконанням хоча б двох зазначених критеріїв¹¹.

Основна мета менеджменту етнополітичного конфлікту об'єднує дві досить різні цілі: досягнення політичної мети, яка і є причиною кризи та обмежити збройне чи силове протистояння з приводу цієї мети. Менеджмент етнополітичного конфлікту полягає у використанні методів контролю і регулювання конфлікту, щоб він не переріс у війну і, з іншої сторони, щоб розв'язати конфлікт,

зберігаючи життєво важливі інтереси¹². Сукупність механізмів конфліктного менеджменту націлено на аналіз можливостей з обмеження відкритого конфлікту, зупинку конфліктних дій, зниження рівня ворожості, відмова учасників від односторонніх дій та перехід до пошуку спільних рішень¹³.

Аналізуючи механізми менеджменту етнополітичного конфлікту необхідно враховувати те, що конфлікт може бути вичерпаним, коли відбувається повне примирення сторін, завершеним при виході з конфлікту чи знищенні однієї зі сторін або трансформованим чи врегульованим, що зазвичай передбачає втручання третьої сторони¹⁴.

В миротворчій діяльності, спрямованій на владнання збройного протистояння, пошук мирного вирішення конфлікту і закріплення досягнутого результату, виділяють такі стратегії: мирозаключення (peace-making) – стратегія, яка зосереджена на пошуку шляхів вирішення конфлікту, миропідтримання (peace-keeping) – спрямована на зниження рівня деструктивної поведінки сторін, і миробудівництво (peace-building) – намагання подолати корінні протиріччя. Основною метою стратегії мирозаключення є припинення відкритого протистояння внаслідок ворожого зіткнення сторін; завданням стратегії миропідтримання є остаточне завершення конфлікту; а постконфліктне миробудівництво передбачає побудову стійкого мирного співіснування. Основні задачі постконфліктного миробудівництва: запобігання повторних збройних протистоянь, сприяння національному відновленню, примиренню і викоріненню глибинних причин конфлікту.

В межах стратегій доречно виділити і окремі підходи щодо управління етнополітичним конфліктом. Так, В. Тішков виділяє такі основні підходи, як:

- нормативний, тобто використання правових і моральних норм, які усі сторони повинні визнавати і цінувати;
- переговорний підхід, який ґрунтується на застосуванні комунікативних механізмів;
- емоційно-психологічний підхід, спрямований на розуміння невігідності конфлікту обома сторонами;
- силовий – заснований на зв'язку сильна-слабка сторона, де слабша сторона вимушена поступитися;
- індиферентний, який властивий авторитарним режимам і передбачає байдужість до вимог сторін, його результатом є «відкладений конфлікт», тобто такий, який все одно рано чи пізно проявить себе¹⁵.

Вітчизняна дослідниця конфліктогенних процесів А. Черній в зазначеній класифікації виділяє ще ідеалістичний підхід, схожий до емоційно-психологічного, який передбачає визнання сторонами недоцільності ведення конфлікту, наприклад, через втрати, руйнування. Даний підхід передбачає довготривалий результат, оскільки сторони самі прийшли до даного рішення і отже, будуть його дотримуватися¹⁶. Слід підкреслити, що силовий та індиферентний підходи зосереджені на тимчасовому результаті, оскільки незадоволена сторона рано чи пізно намагатиметься відновити свої вимоги. Силоне придушення конфлікту переважно призводить до загострення старих і виникнення нових протиріч. Отже, можна простежити пріоритет несилкових методів над силовими, які дедалі більше засуджуються міжнародною спільнотою, позаяк не сприяють викоріненню психологічної ворожості і повному примиренню сторін.

В контексті системи менеджменту етнополітичного конфлікту важливо також пам'ятати про значущість превентивних та постконфліктних заходів, якими зок-

рема є механізми прогнозування, а також раннього попередження етнополітичних конфліктів. Дані механізми здатні попередити як виникнення конфлікту на передконфліктній стадії, так і повторному спалаху конфлікту на постконфліктному етапі. Власне превентивні механізми повинні бути закладені в основних напрямках реалізації державної етнополітики поліетнічних держав.

Одна із найбільш об'єктивних причин етнополітичного конфлікту – дискримінація певних етнічних груп. Зменшення гостроти цієї проблеми досягається шляхом підтримання прав меншин громадянськими та державними інституціями, забезпечення демократичного та рівного доступу до влади, за необхідності, надання автономії в межах держави, що сприятиме зменшенню конфліктогенного потенціалу етнічних груп поліетнічних суспільств¹⁷. Слушно підкреслює М. Ларченко, що забезпечення повноцінної політичної участі усіх народів-етносів поліетнічної держави, перетворення етнічних спільнот з об'єкта політики на її суб'єкта сприятиме зниженню їх конфліктогенного потенціалу¹⁸. Таким чином регулювання міжетнічних відносин базується на оптимальному співвідношенні вдоволення потреб усіх суб'єктів поліетнічної держави, де важлива роль надається державним, громадським і політичним організаціям, які здатні забезпечувати ефективну комунікацію громадян із владою.

Враховуючи історичні приклади управління етнополітичними конфліктами, можна дійти висновку, що одних правових засобів для ефективного менеджменту замало. Тут надзвичайно важливо також зміцнювати демократичний режим, поважати права кожної нації, проводити ліберальну соціальну політику. Моделі етнополітики повинні базуватися на повазі до етнічної ідентичності індивіда, збереження якої є «рівноцінним праву на добробут, безпеку» тощо¹⁹. Хоча А. Кіссе зазначає, що демократія не завжди сприяє мирному співіснуванню етнічних спільнот, проте співучасть у владі характеризується позитивно²⁰. Аналогічно демократичний режим сприяє ефективному функціонуванню комунікативних механізмів та ЗМІ у етнополітичній сфері. Слід також підкреслити, що попередження чи врегулювання конфлікту ефективно відбувається за допомогою використання спільно правових і моральних норм, де ефективність даного симбіозу визначається сукупною згодою сторін щодо цих норм.

Ще одним пріоритетом державної етнічної політики повинна бути стратегія спрямована на спільний розвиток культурно-етнічної ідентичності груп поряд з етнічною толерантністю. Аналіз феномену толерантності в контексті етнічного дискурсу засвідчив, що наявність спільної кооперації сприяє нівелюванню міжетнічної упередженості, коли індивіди однієї з етнічних груп категорично негативно ставляться до представників інших етнічних груп. Варте уваги твердження вітчизняного науковця В. Ханстантінова, що в умовах конфлікту концепція толерантності повинна бути спрямована на відкритий, активний діалог, обмін ідеями, компроміси в ім'я загального блага²¹, де чітко простежується комунікативна складова даного феномену.

Глобалізаційні процеси вивели на новий щабель практику міжнародного втручання в конфлікти як міждержавні, так і внутрішньодержавні, що може бути спрямоване на реалізацію стратегій як мировстановлення, так і миропідтримання. Будь-які прояви втручання третіх сторін у етнополітичний конфлікт з метою зміни його динаміки чи врегулювання, включаючи посередництво визначається як інтернаціоналізація конфлікту²². Проблема міжнародного втручання є те, що міжнародні посередники не завжди дотримуються об'єктивності при врегулюванні конфлікту. Нерідко вони не стільки зацікавлені у мирному вирішенні

суперечки, як можливості зберегти мирні стосунки із однією зі сторін чи отримати певні вигоди від програшу конкретної сторони. Крім того, міжнародні посередники не завжди обізнані із глибинними причинами конфліктів, оскільки не перебувають у конкретному середовищі, а лише керуються наданою інформацією, яка також не завжди може бути достовірною.

Отже, менеджмент етнополітичного конфлікту є тривалим і складним процесом, що охоплює не лише безпосереднє управління конфліктною ситуацією, а й превентивні і постконфліктні стратегії та механізми, які дедалі більше тяжіють до несилових, більше комунікативних форм. Загалом система заходів з управління етнополітичними конфліктами спрямована на пошук балансу та оптимізацію загальнонаціональних та етнічних інтересів, тобто налагодження мирного співжиття усіх сегментів поліетнічної держави. Потрібно наголосити, що елементами новітніх стратегій управління конфліктами є співпраця, компроміс та консенсус, тобто лише за даних концептів можливо досягти довготривалого результату спрямованого на мирне співжиття конфліктуючих груп.

1. *Berkovitch J. Mediation Success or Failure: a Search for the Elusive Criteria / Jacob Berkovitch // Cardozo Journal of Conflict Resolution. – New York: Cardozo School of Law, 2006. – Vol.7, №2. – p. 290.* 2. *Черній А.Л. Концептуальні виміри проблеми врегулювання етнополітичних конфліктів / А.Л. Черній // Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць / гол. ред.. В.М.Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2009. – Вип. 23. – С.378.* 3. *Лебедева М.М. Политическое урегулирование конфликтов: подходы, решения, технологии / Лебедева М.М. – М.: Аспект Пресс, 1997. – С. 94.* 4. *Mooring Melin M. A Study of the occurrence and Effects of Third Party management in Military Conflict: dissertation for the degree of doctor of philosophy [Електронний ресурс] / Molly Mooring Melin. – University of California, 2008. – 293 p. – Режим доступу: <http://proquest.umi.com/pqdlink?>* 5. *Kisce A.I. Етнічний конфлікт: теорія і практика управління. Політологічний аналіз: монографія / Kisce A.I. – К.: Логос, 2006. – С. 67.* 6. *Аклаев А.Р. Этнополитическая конфликтология: Анализ и менеджмент: учеб.пособие / Аклаев А.Р. – М.: Дело, 2005. – С. 322-323.* 7. *Тихомирова Є.Б. Конфліктологія та теорія переговорів: підручник. / Є.Б. Тихомирова, С.Р. Постолюк. – Рівне: Перспектива, 2007. – С. 253.* 8. *Kisce A.I. Цит. праця. – С. 66.* 9. *Аклаев А.Р. Цит. работа. – С. 366.* 10. *Станкевич І.П. Сучасні політичні конфлікти: основні джерела та шляхи розв'язання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора політ. наук / І.П. Станкевич. – К., 2010. – С. 15.* 11. *Berkovitch J. Mediation Success or Failure: a Search for the Elusive Criteria / Jacob Berkovitch // Cardozo Journal of Conflict Resolution. – New York: Cardozo School of Law, 2006. – Vol.7, №2. – P. 294.* 12. *Ренан Е. Що таке нація? / Ернест Ренан // Націоналізм: Антологія /упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – С.107-121.* 13. *Лебедева М.М. Политическое урегулирование конфликтов: подходы, решения, технологии / Лебедева М.М. – М.: Аспект Пресс, 1997. – С. 94.* 14. *Аклаев А.Р. Цит. работа. – С. 80.* 15. *Тишков В. О природе этнического конфликта / В.Тишков // Свободная мысль. – 1993. – № 4. – С. 4 – 15.* 16. *Черній А.Л. Цит. праця. – С.378-379.* 17. *Капитоненко М.Г. Міжнародні конфлікти. – К.: Либідь, 2009. – С. 171.* 18. *Ларченко М.Л. Міжетнічний конфлікт як соціально-політичне явище: теоретичний аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук / М.Л. Ларченко. – Львів, 2008. – С. 7.* 19. *Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі?: збірник / [Котигоренко В., Майборода О., Нагорна Л., Шкляр Л.]. – К.: ІПіЕНД, 2002. – С. 32.* 20. *Kisce A.I. Цит. праця. – С. 334.* 21. *Ханстантинов В.О. Толерантність у політично нестабільному суспільстві / В.О. Ханстантинов // Вісник Житомирського державного університету. – Філософські науки. – Житомир. – 2010. – Вип.52. – С. 14.* 22. *Работнов А.М. Объективные предпосылки возникновения национальных и этнополитических конфликтов в России в постсоветский период: дис. канд.полит.наук / Работнов А.М.. – Ярославль, 2005. – С. 41.*